

Lubuski Przegląd Regionalny 2015

Informacja charakteryzująca sytuację społeczno-gospodarczą województwa lubuskiego za 2015 rok została przygotowana przez Lubuskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne i Lubuski Ośrodek Badań Regionalnych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze. W opracowaniu wykorzystano dane statystyki publicznej oraz dostępne analizy, raporty, ekspertyzy, jak również materiały otrzymane z departamentów merytorycznych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze i innych instytucji regionalnych.

Sytuacja makroekonomiczna i struktura gospodarki

W omawianym okresie w województwie lubuskim, podobnie jak w kraju, nastąpił spadek tempa wzrostu **produktu krajowego brutto**, z 2,9% w 2010 r. i 3,8% w 2011 r. do 0,3% w 2013 r. (w cenach stałych). Według wstępnych szacunków, w 2014 r. wzrost produktu krajowego brutto w regionie wyniósł 4,9% w skali roku i był to najwyższy wzrost PKB w kraju. W przeliczeniu na 1 mieszkańca produkt krajowy brutto wyniósł 37,6 tys. zł (tj. 84,1% PKB na 1 mieszkańca w Polsce), lokując lubuskie w środku stawki w rankingu województw.

Warto podkreślić poprawę omawianego wskaźnika dla województwa lubuskiego w relacji do jego średniej wartości dla państw Unii Europejskiej. W 2014 r. produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w województwie (w PPS) stanowił blisko 57% produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w Unii Europejskiej, (wobec około 52% w 2010 r.).

Produkt krajowy brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca w podregionach lubuskich kształtuje się na zbliżonym poziomie, przy czym w 2013 r. nieco wyższą wartość wskaźnika zanotowano w podregionie zielonogórskim (36,0 tys. zł na 1 mieszkańca) niż gorzowskim (35,3 tys. zł).

Wartość dodana brutto w przeliczeniu na 1 pracującego w 2013 r. wyniosła 102,1 tys. zł (w kraju 107,1 tys. zł), przy najniższej wartości prezentowanego wskaźnika w województwie lubelskim (77,8 tys. zł), a najwyższej w województwie mazowieckim 141,6 tys. zł. Wartość dodana brutto w przeliczeniu na 1 pracującego systematycznie wzrasta. W roku 2010 wyniosła 87,8 tys. zł (w kraju 92,1 tys. zł), natomiast w 2013 roku 102,1 tys. zł (w kraju 107,1 tys. zł). Wyższą wartość dodaną brutto na 1 pracującego notuje się w podregionie zielonogórskim niż w gorzowskim (w 2013 r. odpowiednio 99,2% i 89,5% średniej wartości dodanej brutto na 1 pracującego w kraju). W województwie lubuskim notuje się relatywnie wysoki i rosnący udział przemysłu w tworzeniu wartości dodanej brutto, na poziomie 39,5% w 2013 r. (wobec 38,2% w 2010 r.). Wyższy udział przedsiębiorstw przemysłowych w generowaniu wartości dodanej brutto obserwuje się tylko w województwach: śląskim i dolnośląskim (po blisko 42%).

W 2014 r. przedsiębiorstwa prowadzące działalność w zakresie przemysłu i budownictwa koncentrowały blisko 32% ogółu **pracujących** w województwie. Około 57% stanowili pracujący w podmiotach prowadzących działalność usługową, a ponad 11% - w jednostkach w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie.

Sytuacja demograficzna

Od trzech lat w województwie lubuskim spada **liczba ludności**. W 2015 r. województwo zamieszkiwało 1 mln 18 tys. osób, tj. o ponad 5 tys. mniej w porównaniu z 2012 r. Zgodnie z nową prognozą demograficzną, przewiduje się dalszy spadek liczby mieszkańców województwa, do 957,9 tys. osób w 2035 r. i 878,6 tys. osób w 2050 r. Obecnie pod względem liczby ludności województwo lubuskie zajmuje 15 lokatę w kraju, a w przypadku **gęstości zaludnienia** – 14. Na 1 km² powierzchni mieszka 73 osoby.

W 2015 r. mieszkańcy miast stanowili 65,0% ogółu ludności, podczas gdy rok wcześniej było ich 63,1%. Do wzrostu wskaźnika przyczyniło się przede wszystkim przesunięcie granic jednego z dwóch największych miast regionu, Zielonej Góry. Po włączeniu do miasta obszaru gminy wiejskiej,

powierzchnia miasta wzrosła do 278 km², a jego ludność do 138,7 tys. osób (w 2014 r. obszar 58 km² zamieszkiwało 118,9 tys. osób).

W województwie lubuskim, w wyniku malejącej liczby urodzeń, wskaźnik **przyrostu naturalnego** liczony na 1000 ludności w ostatnich kilku latach przyjmuje ujemne wartości. W 2015 r. odnotowano najgłębszy od 1999 r. ubytek naturalny ludności (-0,7‰) – liczba urodzeń (9,4 tys.) była mniejsza od liczby zgonów (10,2 tys.) o ponad 700 osób. Pozytywnym zjawiskiem jest natomiast obniżenie się umieralności niemowląt. Współczynnik wyrażający liczbę **zgonów niemowląt** na 1000 urodzeń żywych w 2015 r. wyniósł 4,1‰, tj. o ponad 1,3 pkt. mniej niż w 2010 r.

Czynnikiem pogłębiającym niekorzystne zmiany demograficzne jest nasilenie ujemnych **migracji ludności**. W 2014 r. podobnie jak w latach poprzednich ogólne saldo migracji na pobyt stały było ujemne, istotnie jednak wzrosła przewaga liczby wymeldowań nad zameldowaniami. Saldo migracji w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wyniosło minus 13, wobec minus 4,3 w 2010 r.

Na postępujący proces starzenia się ludności w województwie wskazuje zmiana **struktury ludności według wieku**. W końcu 2015 r. osoby w wieku przedprodukcyjnym (dzieci i młodzież w wieku do 17 lat) stanowiły 18,1% ogólnej liczby ludności, tj. o 1 p. proc. mniej niż w 2010 r. Udział ludności w wieku produkcyjnym (mężczyźni – 18-64 lata, kobiety – 18-59 lat) zmalał z 65,8% do 63,1%, natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym wzrósł z 15,1% do 18,8%. Zarazem, wyznaczony w 2015 r. wiek środkowy (mediana wieku) wyniósł 39,5 lat, co oznacza, że ludność województwa była młodsza demograficznie od ludności Polski, dla której wiek środkowy wynosił 39,8 lat.

Konkurencyjność gospodarki, atrakcyjność inwestycyjna regionu

W omawianym okresie zmniejszyły się **nakłady brutto na środki trwałe** w gospodarce narodowej z 9434 mln zł w 2010 r. i 10052 mln zł w 2011 r. do 7130 mln zł w 2013 r. Stopa inwestycji w gospodarce narodowej (relacja nakładów brutto na środki trwałe do produktu krajowego brutto w cenach bieżących) zmniejszyła się z 29,1% w 2010 r. (najwyższej w kraju) do 19,5% w 2013 r. (w kraju stopa inwestycji w gospodarce narodowej zmniejszyła się w analogicznym okresie z 20,3% do 18,8%).

O ok. 35% zmniejszyły się **nakłady inwestycyjne** (z 7497 mln zł w 2010 r. do 4810 mln zł w 2014 r.), przy czym spadek nakładów notowano zarówno w sektorze prywatnym (o ok. 43%), jak i w sektorze publicznym (o blisko 25%). Znacznemu obniżeniu uległa relacja nakładów inwestycyjnych do produktu krajowego brutto. W 2010 r. udział nakładów inwestycyjnych w produkcie krajowym brutto w województwie lubuskim był najwyższy w kraju (23,1% wobec 15,0% średnio w kraju), natomiast w 2014 r. wyniósł 12,5% (wobec 14,6% średnio w kraju) i był jednym z dwóch najniższych w kraju (obok województwa świętokrzyskiego – 12,0%).

W końcu 2015 r. w województwie lubuskim było 111,3 tys. **podmiotów gospodarczych** wpisanych do rejestru REGON, tj. o 4,9% więcej niż w końcu 2010 r. W regionie notuje się wyższe niż średnio w kraju nasycenie podmiotami gospodarczymi wyrażone liczbą jednostek zarejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na liczbę ludności. W 2015 r. na 10 tys. mieszkańców województwa przypadły 1093 podmioty gospodarcze, tj. o 5,4% więcej w porównaniu z 2010 r. Najwięcej podmiotów gospodarki narodowej notuje się w miastach na prawach powiatu: Zielona Góra i Gorzów Wlkp. oraz w powiatach: ślubickim, gorzowskim, międzyrzeckim i świebodzińskim.

W 2014 r. w województwie lubuskim było zarejestrowanych 717 **podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego**, przy czym ich liczba w regionie malała w ostatnich latach. Lubuskie znajduje się jednak w grupie województw o najwyższej liczbie spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności (w 2014 r. – 7,0 przy średniej wartości dla kraju na poziomie 6,9). Ponad 60% podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego stanowiły spółki zatrudniające do 10 osób. Niecałe 20% stanowiły podmioty o liczbie pracujących od 10 do 50 osób, 13% – podmioty o liczbie pracujących 50-249, a ok. 4% – stanowiły spółki duże, o liczbie pracujących 250 i więcej osób.

W 2014 r. liczba podmiotów prowadzących **działalność badawczo-rozwojową (B+R)**, tj. systematycznie prowadzących prace twórcze, w celu zwiększenia zasobu wiedzy oraz znalezienia nowych zastosowań dla tej wiedzy lub zlecających wykonanie takich prac innym podmiotom, w województwie lubuskim wyniosła 47 (w tym w sektorze przedsiębiorstw 41). W porównaniu z 2010 r. ich liczba wzrosła ponad dwukrotnie, jednak nadal jest najniższa w kraju.

W latach 2010-2013 r. wzrosła intensywność prac w zakresie działalności badawczo-rozwojowej, wyrażona wielkością **nakładów na B+R w relacji do PKB** (ceny bieżące). Udział nakładów na działalność B+R w PKB zwiększył się z 0,14% w 2010 r. do 0,26% w 2013 r. W 2014 r., w skutek notowanego spadku nakładów na działalność B+R przy szacowanym wzroście PKB w skali roku, omawiana relacja uległa pogorszeniu do poziomu 0,18% (najniższego w kraju). Dla porównania w kraju utrzymuje się tendencja wzrostowa prezentowanego wskaźnika, od 0,72% w 2010 r. do 0,87% w 2013 r. i 0,94% w 2014 r.

Nakłady na B+R w przeliczeniu na mieszkańca nadal należą do najniższych w kraju. W 2014 r. wyniosły 67 zł na osobę (wobec 93 zł w 2013 r. i 44 zł w 2010 r.), co stanowiło ok. 16% nakładów na B+R na 1 mieszkańca w kraju (25% w 2013 r. i 16% w 2010 r.).

W 2014 r. liczba **zatrudnionych w działalności B+R** była o 1,1% niższa niż w 2013 r. i wyniosła 1088 osób (co stanowiło 0,7% zatrudnionych w działalności badawczo-rozwojowej w kraju). W strukturze zatrudnionych około 90% stanowili pracownicy naukowo-badawczy, nieco ponad 8% technicy i pracownicy równorzędni, około 2% – pozostały personel. Najwięcej zatrudnionych w działalności B+R skupiał sektor szkolnictwa wyższego (ponad 81%). Prawie co piąty pracownik był zatrudniony w sektorze przedsiębiorstw, natomiast najmniejszy odsetek stanowiły osoby pracujące w sektorze rządowym (mniej niż 1%).

Liczebność populacji osób z **wykształceniem wyższym** w województwie lubuskim, stanowiących zasób ludzki dla nauki i techniki wyróżniony ze względu na wykształcenie, wzrosła w omawianym okresie ze 129 tys. w 2010 r. do 149 tys. w 2014 r. Ich udział w ludności w wieku 15 lat i więcej wyniósł 18,3% (wobec 14,9% w 2010 r.). Nadal był jednak niższy niż średnio w kraju (21,7% wobec 17,8 w 2010 r.).

W 2014 r. zanotowano spadek odsetka przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych ponoszących nakłady na **działalność innowacyjną** (w porównaniu z rokiem poprzednim), po wzroście obserwowanym w latach 2012-2013. W grupie przedsiębiorstw przemysłowych w 2014 r. przedsiębiorstwa innowacyjne (tj. takie, które w badanym okresie wprowadziły na rynek przynajmniej jedną innowację produktową lub procesową – nowy lub istotnie ulepszony produkt bądź nowy lub istotnie ulepszony proces) stanowiły 15,5% ogółu przedsiębiorstw przemysłowych, tj. mniej niż w latach poprzednich. Odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w kraju wyniósł 17,5%, przy czym najwyższy był w województwach: dolnośląskim (22,1%) i lubelskim (21,2%), a najniższy w województwach: świętokrzyskim (14,2%), kujawsko-pomorskim (14,9%) i wielkopolskim (14,9%). Największy odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych notuje się w grupie podmiotów przemysłowych o liczbie pracujących powyżej 250 osób, w 2014 r. – 52,3% (wobec 57,1% w 2013 r. i 61,4% w 2010 r.). W grupie jednostek o liczbie pracujących od 10 do 49 osób przedsiębiorstwa innowacyjne stanowiły 8,3%, a w populacji przedsiębiorstw przemysłowych o liczbie pracujących od 50 do 249 osób – 29,0%.

We wszystkich klasach wielkości aktywność przedsiębiorstw przemysłowych w województwie lubuskim w zakresie wdrażania innowacji produktowych i procesowych była niższa niż średnio w Polsce. Obserwowanemu w 2014 r. spadkowi aktywności przedsiębiorstw w zakresie innowacyjności towarzyszył spadek udziału **przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem**, który w 2014 r. wyniósł 5,6% (wobec 6,1% w 2013 r. i 4,5% w 2010 r.). W Polsce udział ten wyniósł 8,8% (wobec 8,7% w 2013 r. i 11,3% w 2010 r.).

Na podobnym poziomie jak w 2013 r. i wyższym niż w 2010 r., ukształtował się natomiast odsetek przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych dla rynku – 3,1% (wobec 3,0% w 2013 r. i 1,4% w

2010 r.). W kraju, odwrotnie niż w województwie lubuskim, odsetek ten wykazuje tendencję malejącą (w 2010 r. wyniósł 7,1%, w latach 2013 i 2014 – około 3,8%).

Udział **przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem** wyniósł 4,0% (wobec 4,1% w 2013 r. i 2,0% w 2010 r.). W kraju w omawianym okresie odsetek ten kształtował się na poziomie nie przekraczającym 5%, w 2014 r. – 4,4%.

Atrakcyjność inwestycyjna województwa lubuskiego oceniana jest na średnim poziomie, wśród regionów polskich¹. W raporcie Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową województwo lubuskie zostało sklasyfikowane w rankingu na 11 pozycji. Atutem regionu jest dostępność transportowa (4 miejsce wśród wszystkich województw), zasoby i koszty pracy oceniono na 13 miejscu, rynek zbytu na 9, infrastrukturę gospodarczą (gdzie oceniano też infrastrukturę innowacyjną) na 11, infrastrukturę społeczną na 13, bezpieczeństwo to 12 pozycja, a aktywność wobec inwestorów 13. Podregion zielonogórski posiada wysoką atrakcyjność dla działalności przemysłowej, przeciętną dla działalności usługowej, a gorzowski przeciętną dla działalności przemysłowej, niską dla usługowej. Oba podregiony mają wysoką atrakcyjność dla działalności zaawansowanej technologicznie.

W raporcie Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych jako atuty województwo lubuskiego wskazano m.in. położenie geopolityczne i komunikacyjne, infrastrukturę transportową: drogową, kolejową i wodną, a także, dostęp do internetu oraz walory naturalne (wysoka lesistość, liczne jeziora). Na liście tzw. sektorów wysokich szans, ustalonej przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych przy współpracy z samorządem województwa lubuskiego w oparciu o obserwacje tendencji w zakresie napływu inwestycji znajduje się przemysł: motoryzacyjny i elektroniczny, drzewny i papierniczy, spożywczy, szklarski.

O atrakcyjności inwestycyjnej województwa świadczą środki zainwestowane w specjalnych strefach ekonomicznych. W województwie lubuskim głównie działają podstrefy kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (KSSSE). W roku 2015 suma zadeklarowanych nakładów w całej KSSSE wyniosła łącznie w zł: **571.457.684,00**, z czego w podstrefach województwa lubuskiego łącznie: **493.007.254,00** zł. Kapitał pochodzi z Polski, Niemiec, Holandii, Indii, Belgii, Francji, Danii i dotyczy takich sektorów jak: spożywczy, maszynowy, elektromaszynowy, meblowy, motoryzacja, elektrotechniczny, logistyka. Najwięcej deklarowanych wydatków inwestycyjnych pojawi się w Nowej Soli, ponad 331 mln zł. Największe deklarowane zatrudnienie planowane jest w podstrefie w Gorzowie Wielkopolskim – ok. 1660 osób.

Rynek pracy

Badanie aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) wykazało, że w 2015 r. przeciętna liczba ludności aktywnej zawodowo w wieku 15 lat i więcej w województwie lubuskim liczyła 441 tys. osób, co stanowiło 2,5% ludności aktywnej zawodowo w Polsce. W relacji do poprzedniego roku liczba ludności aktywnej zawodowo nieznacznie wzrosła (o 0,2%), jednak była o 7,5% niższa niż w 2010 r. W kraju liczba aktywnych zawodowo spadła w skali roku o 0,2%, pozostała jednak na poziomie o 1,5% wyższym niż w 2010 r.

Liczba ludności aktywnej zawodowo ma bezpośredni wpływ na wielkość **współczynnika aktywności zawodowej** ludności (w wieku 15 lat i więcej), który w 2015 r. w województwie wyniósł 54,6%, tj. w porównaniu z 2010 r. zmniejszył się o 0,5 p. proc. W tym czasie w kraju omawiany wskaźnik wzrósł o 0,9 p. proc. do 56,2%.

Wskaźnik zatrudnienia ludności w wieku 15 lat i więcej od 2010 r. wykazuje tendencję wzrostową, jednak nadal jest mniejszy od przeciętnej wartości w kraju. W 2015 r. w województwie wyniósł 51,1%

¹ Por. Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2015, Województwo lubuskie, H.Godelwska-Majkowska i in., Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych, Warszawa 2015., Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2015, oprac. pod red. M.Tarkowskiego, Instytut badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2015.

i był o 1,7 p. wyższy od notowanego w 2010 r. W kraju omawiany wskaźnik w analogicznych latach wyniósł odpowiednio 51,9% i 50,0%. W populacji ludności w wieku 15-64 lata wskaźnik zatrudnienia kształtował się na poziomie od 56,9% w 2010 r. do 59,7% w 2014 r.

W 2014 r. w województwie lubuskim **liczba pracujących** wyniosła 330,5 tys. osób, co od lat stanowi 2,3% ogółu pracujących w kraju. W porównaniu z 2010 r. liczba pracujących w województwie zwiększyła się o 2,3%, co było 8 wzrostem wśród województw (w kraju w tym okresie wzrost wyniósł 3,3%). Większość pracujących jest ulokowanych w podregionie zielonogórskim, od lat ich udział wynosi około 60% (w 2014 r. – 59,9%).

W 2014 r. ponad połowę (56,8%) stanowili pracujący w jednostkach prowadzących działalność usługową. Prawie co trzeci pracujący (31,9%) znajdował zatrudnienie w przemyśle i budownictwie. Odsetek pracujących w tych sekcjach jest najwyższy (po województwie śląskim – 35,5%) w kraju. Ponad 11% ogółu pracujących było związanych z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem.

Liczba **pracujących w gospodarce narodowej na 1000 mieszkańców** w województwie od lat sukcesywnie wzrasta, z 316 w 2010 r. do 324 w 2014 r. Jednak wskaźnik (niższy od przeciętnej wartości w kraju o niemal 50 osób) jest jednym z najniższych w kraju (przed województwami opolskim, zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim). Od najwyższej wartości wskaźnika notowanej w województwie mazowieckim dzieli województwo lubuskie 115 osób.

Liczba pracujących na 1000 ludności jest wyższa w podregionie gorzowskim niż zielonogórskim, (odpowiednio 343 i 312).

W ostatnich latach (z wyjątkiem 2013 r.) **liczba bezrobotnych w regionie** liczona według BAEL sukcesywnie zmniejsza się. W 2015 r. wyniosła 28 tys. osób (tj. 2,2% ogólnej liczby w kraju). W relacji do 2010 r. liczba bezrobotnych w województwie zmniejszyła się bardziej dynamicznie niż w pozostałych regionach kraju (o 44,0% wobec średniego spadku w kraju o 21,0%).

Stopa bezrobocia wg BAEL w 2015 r. wyniosła 6,3% i była mniejsza od przeciętnej w kraju o 1,2 p. proc. Niższą wartość omawianego wskaźnika notowano tylko w województwie wielkopolskim (5,8%). Dla porównania w 2010 r. stopa bezrobocia w województwie wyniosła 10,5%, co plasowało lubuskie w grupie 6 województw o najwyższej wartości wskaźnika.

Z kolei **stopa bezrobocia rejestrowanego** w dalszym ciągu jest wyższa od średniej stopy bezrobocia rejestrowanego w kraju. W końcu 2015 r. wyniosła 10,6% (w kraju – 9,8%), co sytuowało województwo na 9 lokacie w kraju, wobec 13 lokaty w 2010 r. ze stopą bezrobocia na poziomie 15,5% (12,4% w kraju).

Zjawisko bezrobocia wykazuje silne zróżnicowanie terytorialne w województwie. W końcu 2015 r. skrajne wartości stopy bezrobocia w powiatach dzieliło 13,0 p. proc. (wobec 20,2 p. proc. w końcu 2010 r.). Najmniejszą stopę bezrobocia rejestrowanego odnotowano w miastach na prawach powiatu Gorzów Wlkp. (5,1%) i Zielona Góra (6,8%), a także w powiatach: słubickim (6,3%) i gorzowskim (8,2%), a największą w powiatach: żagańskim i nowosolskim (odpowiednio 18,1% i 18,0%).

Jakość życia

W ostatnim czasie w województwie lubuskim odnotowano wzrost odsetka osób **zagrożonych ubóstwem**. W 2014 r. w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej tzw. relatywnej granicy ubóstwa żyło 17,4% osób, czyli o 2,4 p. proc. więcej niż przed rokiem (15,0%). Pomimo wzrostu zasięgu ubóstwa, w 2014 r. sytuacja materialna gospodarstw domowych w województwie poprawiła się. Gospodarstwa domowe osiągały wyższe dochody i więcej wydawały. Poziom przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na osobę wyniósł 1285 zł i był realnie wyższy o 3,3% od dochodu z roku 2013. Przeciętne miesięczne **wydatki w gospodarstwach domowych na osobę**

w 2014 r. wyniosły 1051 zł, były realnie wyższe o 4,1% od wydatków z roku 2013 – stanowiły 81,8% dochodów.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat widoczna jest poprawa warunków życia mieszkańców województwa lubuskiego. Zasoby mieszkaniowe w 2014 r. szacowano na niecałe 363 tys., dla porównania w 2010 r. na ok. 351 tys. Przeciętnie w jednym mieszkaniu zamieszkiwało w 2014 r. ok. 3 osób, czyli tyle samo co średnio w Polsce. Zbliżona do średniej krajowej była także przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania, która wynosiła ok. 73 m². W przeliczeniu na 1000 mieszkańców ilość wybudowanych mieszkań w województwie znacząco się nie zmieniła, w 2014 r. oddano do użytkowania nieco ponad 3 mieszkania, tak jak w 2010 r. Zwiększyła się natomiast o prawie 20,0% ilość samochodów. W 2014 r. na 1000 osób przypadało ponad 547 zarejestrowanych aut (w 2010 r. – 459), a województwo lubuskie osiągnęło czwartą pozycję w kraju.

Polityka społeczna samorządu realizowana przez ROPS, wsparta została utworzonym Regionalnym Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz Wojewódzką Społeczną Radą ds. Osób Niepełnosprawnych. W 2015 r. samorząd realizował zadania dotyczące m.in. wspierania działań na rzecz osób niepełnosprawnych, likwidacji barier architektonicznych oraz utworzono zakłady aktywności zawodowej. Ponadto wspierał rodziny w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczej i podejmował działania na rzecz rozwijania opieki zastępczej, ale również realizował działania profilaktyczne promujące zdrowy styl życia. Przedsięwzięcia wsparte zostały m.in. środkami finansowymi w ramach tzw. „małych grantów”, PFRON czy programu osłonowego MPIPS, PO KL 2007-2013.

Współpraca samorządu Województwa Lubuskiego z organizacjami pozarządowymi, jako ważnymi podmiotami wspierającymi władze samorządowe w realizacji działań na rzecz poprawy jakości życia, polegała m.in. na wsparciu finansowym przedsięwzięć w zakresie: pomocy społecznej, promocji województwa, ochrony zdrowia, działalności na rzecz osób niepełnosprawnych, edukacji, kultury, sportu, turystyki regionalnej, integracji europejskiej, przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Dofinansowano 515 projektów na łączną kwotę ponad 3 mln zł. (3.027.184,69 zł) Na rzecz rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych przeznaczono 600 tys. z PFRON oraz wsparto organizacje prowadzące Centrum Integracji Społecznej.

Infrastruktura techniczna i społeczna

Pod względem stopnia rozwoju **infrastruktury drogowej** Lubuskie należy do grupy stosunkowo dobrze rozwiniętych regionów w kraju. Przeliczając długość dróg wojewódzkich o nawierzchni twardej przypadającą na 100 km² powierzchni województwa, występuje tutaj blisko 12 km dróg, co jest wartością wyższą od średniej krajowej kształtującej się na poziomie 9 km. W 2014 r. łączna długość dróg wojewódzkich o twardej nawierzchni zwiększyła się w województwie lubuskim o 3,4% (w stosunku do roku poprzedniego), co stanowiło najwyższy przyrost w porównaniu do innych województw, przy średniej krajowej wynoszącej 0,4%.

Na atrakcyjność inwestycyjną terenów wpływa sąsiedztwo autostrad (autostrada A2, A18) i dróg ekspresowych (droga ekspresowa S3). W wyniku zakończonych w ostatnich latach (od 2010 r.) inwestycji w sieci dróg krajowych, w Lubuskiem powstało blisko 83 km dróg ekspresowych, poprawiających dostępność zewnętrzną regionu.

Region posiada dobrze rozwiniętą **sieć kolejową** – pod względem długości linii kolejowych przypadającej na jednego mieszkańca, Lubuskie jest na pierwszym miejscu w kraju. Wskaźnik gęstości linii kolejowych obliczany jako długość linii normalnotorowych przypadających na 100 km² województwa kształtuje się na poziomie 6,6 km/100 km² (7. lokata wśród województw) i jest wyższy od wskaźnika gęstości dla kraju (6,2 km/100 km²).

W roku 2015 Zarząd Dróg Wojewódzkich prowadził roboty budowlane na 41 inwestycjach. Wykonano inwestycje drogowe i mostowe na długości 36,64 km dróg, polegające na budowie, rozbudowie, odnowie i przebudowie dróg wraz z infrastrukturą towarzyszącą: budowa dróg 3,05 km, rozbudowa i przebudowa dróg i mostów 20,64 km, odnowy dywanikowe 12,95 km.

W ramach poprawy bezpieczeństwa na drogach będących w gestii samorządu województwa w 2015 r. wybudowano bądź przebudowano 9 chodników o łącznej długości 1,67 km, rozbudowano sygnalizację świetlną o autodetekcję, wykonano korektę azylu pieszych, dodatkowo wykonano prace związane z utwardzeniem nawierzchni oraz poprawą odwodnienia. Jedną z najważniejszych inwestycji w ciągu drogi wojewódzkiej jest rozpoczęta w 2015 r. przebudowa mostu przez rzekę Wartę w Skwierzynie.

W 2015 r. na budowy, przebudowy, bieżące utrzymanie, remonty dróg i obiektów mostowych, wykup gruntów pod realizowane inwestycje oraz opracowanie dokumentacji projektowych wydatkowano 67,5 mln zł.

GDDKiA na terenie województwa lubuskiego zrealizowała 9 zadań na drogach krajowych o łącznej długości 74,98 km. Ponadto w 2015 r. w realizacji (nie zakończono) było 7 kolejnych inwestycji o łącznej długości 95,3 km na trasie S3, w tym przebudowa istniejącego mostu na rzece Odrze, rozbiórka i budowa nowego obiektu w tym samym miejscu.

W 2015 r. kontynuowano inwestycje mające na celu podniesienie standardu Portu Lotniczego Zielona Góra/Babimost. Wybudowano halę kontroli przylotów wraz z wyposażeniem. Obiekt został wykonany na potrzeby służb celnych i straży granicznej. Dodatkowo służy pasażerom do odbioru bagażu rejestrowanego. Wartość inwestycji wyniosła 3,18 mln zł (dofinansowanie w ramach LRPO na lata 2007-2013 – 1.8 mln zł). W tym czasie lotnisko obsłużyło 17 106 pasażerów, z czego 10 917 w ruchu krajowym (regularny – 10 213, czarterowy 704) i 6 189 w ruchu zagranicznym (wyłącznie czarterowy).

W ostatnich latach obserwuje się zauważalną poprawę sytuacji w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego. W 2015 r. liczba **wypadków drogowych** w województwie lubuskim wyniosła 639 i była o 78 (10,9%) niższa niż w 2014 r. W latach 2010-2014 systematycznie zmniejszała się liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych i poszkodowanych w wypadkach (rannych), by nieznacznie wzrosnąć w 2015 r. (z 8 do 9 ofiar śmiertelnych na 100 tys. ludności).

Istotny wpływ na aktualny poziom kapitału społecznego generuje stan dostępnej infrastruktury społecznej, w szczególności: opiekuńczo-wychowawczej, edukacyjnej, mieszkalnictwa, ochrony zdrowia, dostępu do kultury i infrastruktury turystycznej.

Na obszarze województwa lubuskiego w 2014 r. znajdowało się 362,7 tys. mieszkań (2,6% krajowych zasobów mieszkaniowych). Odnosząc wielkość **zasobów mieszkaniowych** do liczby ludności, pozycja województwa lubuskiego w ostatnich latach pozostawała bez zmian (15. miejsce w kraju). Jednocześnie rosła liczba mieszkań przypadających na 1000 ludności, co świadczy o nieznacznej poprawie dostępności mieszkaniowej w regionie. W 2014 r. w województwie lubuskim na 1000 ludności przypadało 355,4 mieszkań, podczas gdy w kraju 363,4. Najwięcej mieszkań na 1000 ludności znajdowało się w mieście Zielona Góra (422,7) oraz w mieście Gorzów Wlkp. (410,4), natomiast najmniej – 308,6, w powiecie gorzowskim. Systematycznie rośnie przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w województwie lubuskim, która w 2014 r. wynosiła już 73,1 m².

W przeliczeniu na 1000 ludności w województwie lubuskim w 2014 r. oddano do użytkowania 3,3 mieszkań. Było to mniej niż średnio w kraju (3,7 mieszkań), jednak więcej niż w dziewięciu województwach. Zdecydowanie najwięcej mieszkań oddano do eksploatacji w Zielonej Górze, tj. 7,1 mieszkań na 1000 ludności, natomiast najmniej w powiecie żagańskim, gdzie wskaźnik ten wyniósł 1,2.

W Lubuskiem zauważalne są pozytywne zmiany w wyposażeniu lokali mieszkalnych w podstawowe instalacje, co świadczy o polepszaniu się warunków bytowych w regionie. W powiązaniu z powyższym rośnie także odsetek **ludności korzystającej z urządzeń sieciowych** (z wyjątkiem sieci gazowej, tu

utrzymuje się ogólnokrajowa niewielka tendencja spadkowa). W 2014 r. z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej korzystało odpowiednio: 94,3%, 70,4% i 51,7% mieszkańców województwa lubuskiego, przy średniej dla Polski wynoszącej: 91,6%, 68,7% i 52,2%.

Obok przemian gospodarczych, niematerialnym zasobem determinującym rozwój jest wiedza (nauka). Edukacja już od poziomu przedszkolnego jest ważnym etapem wprowadzenia młodzieży do aktywności społeczno-zawodowej, a wskaźniki charakteryzujące wychowanie przedszkolne Lubuskiego charakteryzuje tendencja wzrostowa. W 2014 r. w województwie lubuskim **wychowanie przedszkolne** prowadziło 506 placówek – objętych nim było 32,6 tys. dzieci, w tym 26,1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat (tj. na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat ogółem przypadało 779 dzieci tej grupy wiekowej uczęszczających do placówek przedszkolnych). Zdecydowanie więcej dzieci (82,3%) uczęszczało do przedszkoli w miastach.

W ostatnich latach w województwie lubuskim następuje spadek **liczby studentów**. Tendencja ta obserwowana jest również w całym kraju i jest spowodowana niekorzystnymi zmianami zachodzącymi w strukturze ludności według wieku. W 2015 r. w województwie funkcjonowało 6 uczelni wyższych (o dwie mniej niż roku poprzednim), spośród których 3 szkoły stanowiły uczelnie państwowe. Na lubuskich uczelniach kształciło się 16,5 tys. studentów – na 10 tys. ludności przypadało 147 studentów (blisko o połowę mniej niż w 2010 r.).

Jednocześnie **liczba studentów** w regionie systematycznie maleje. W 2015 r. w województwie lubuskim kształciło się 16,5 tys. studentów, tj. o 8,0% mniej niż przed rokiem. Udział lubuskich studentów w liczbie studentów w kraju wyniósł 1,2%. Liczba studentów w przeliczeniu na 10 tys. ludności w województwie od lat należy do najniższych w kraju (w 2014 r. wyniosła 176, wobec 382 w kraju). Najwyższe wskaźniki notowano w województwach: małopolskim i mazowieckim (odpowiednio 545 i 530).

Jednym z podstawowych zadań administracji publicznej świadczonym wobec obywateli jest **opieka zdrowotna**. Lubuskie szpitale (25 szpitali ogólnych i 3 psychiatryczne) w 2014 r. dysponowały liczbą 5271 łóżek. W 2014 r. w województwie lubuskim na 10 tys. ludności przypadały 44 łóżka w szpitalach ogólnych (o 5 łóżek mniej niż wynosiła średnia dla Polski), co plasowało województwo na 15. miejscu w kraju (jedynie przed województwem pomorskim). Niekorzystnym zjawiskiem jest obniżenie tego wskaźnika w skali roku, oznaczające pogorszenie dostępu mieszkańców do opieki zdrowotnej. Samorząd wojewódzki przekształcił samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej oraz ośrodek rehabilitacyjno-ortopedyczny, w spółki prawa handlowego. Przekształcenie ww. podmiotów przyczyniło się do efektywniejszego i nowoczesnego sposobu kierowania oraz właściwego reagowania na potrzeby społeczne w zakresie zdrowia, jak również do utworzenia uniwersyteckiego szpitala klinicznego oraz uruchomienia Wydziału Lekarskiego i Nauk o Zdrowiu na Uniwersytecie Zielonogórskim. Wzrost poziomu bezpieczeństwa mieszkańców północnej części województwa umożliwi rozpoczęcie budowy Bazy Śmigłowcowej Służby Ratownictwa medycznego HEMS.

Wskaźniki natężenia **ruchu turystycznego** w województwie lubuskim w stosunku do liczby faktycznych mieszkańców lokowały je w pierwszej dziesiątce (miejsca od 5-9 wśród 16 województw) z wartością zbliżoną do średniej krajowej, natomiast inne miary względne, charakteryzujące turystykę województwa lubuskiego były niższe, lokując je na miejscu 12-13.

W 2015 r. średnio w Polsce na 100 km² przypadało 3,2 turystycznych obiektów noclegowych (posiadających 10 lub więcej miejsc noclegowych). Wskaźniki przekraczające średnią krajową odnotowano w 5 województwach: małopolskim, pomorskim, zachodniopomorskim, śląskim oraz dolnośląskim. Województwo lubuskie (z wartością 2,1), uplasowało się na 9. pozycji.

Średnia gęstość bazy noclegowej w Polsce w 2015 r. wyniosła 2,3 miejsc noclegowych na 1 km² powierzchni. Wartości wyższe niż średnia krajowa odnotowano w 5 województwach, wśród których przodowało województwo małopolskie (5,9). Najmniej miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 km² powierzchni występowało w województwie podlaskim (0,7). W województwie lubuskim na 1 km²

powierzchni przypadało średnio 1,3 miejsc noclegowych, blisko dwukrotnie mniej niż wynosiła średnia krajowa (12. lokata wśród województw).

Najlepiej rozwiniętymi pod względem funkcji turystycznej Baretje`a (relacja liczby miejsc noclegowych do liczby mieszkańców) były województwa zachodniopomorskie i pomorskie, gdzie wartość wskaźnika przewyższała odpowiednio prawie czterokrotnie i ponad dwukrotnie średnią dla Polski. Najniższe wartości odnotowano w województwach: opolskim, mazowieckim, łódzkim – o połowę niższe niż średnio dla kraju i kilkakrotnie niższe w odniesieniu do przodujących województw. Województwo lubuskie osiągnęło wartość średniej dla Polski (1,8 miejsc noclegowych/100 mieszkańców) i było najwyższą, bo piątą lokatą, jaką osiągnęło w rankingu województw, liczonym w oparciu o wskaźniki charakteryzujące stopień zagospodarowania turystycznego oraz intensywność ruchu turystycznego.

Mimo dobrego dostępu do **instytucji kultury** (4. lokata w Polsce w odniesieniu do liczby osób przypadających na 1 miejsce w teatrach i instytucjach muzycznych), mieszkańcy województwa lubuskiego korzystali z nich w umiarkowany sposób. W 2015 r. widzowie i słuchacze teatrów i instytucji muzycznych województwa lubuskiego stanowili 229 osób na 1000 ludności (11. miejsce wśród województw, przy średniej krajowej wynoszącej 313 osób).

Samorząd województwa wspiera rozbudowę infrastruktury, m.in. w roku 2015 w województwie lubuskim w ramach V edycji Programu "Boiska do plażowej piłki siatkowej - Lubusik - sportowe Lubuskie na lato" powstało 16 boisk za kwotę ponad 92 tysiące zł.

Finanse jednostek samorządu terytorialnego

W 2014 r. **dochody budżetów jednostek samorządu terytorialnego** (JST) wyniosły 4868,0 mln zł, przy czym ponad połowę tej wartości stanowiły dochody budżetów gmin (53,1%), w tym 27,9% – gmin miejsko-wiejskich, a 21,4% – miast na prawach powiatu. Dochody budżetów powiatów i budżetu województwa stanowiły łącznie 25,5% ogółu dochodów budżetów JST w województwie. Głównym źródłem dochodów budżetów jednostek samorządu terytorialnego są dochody własne, które w 2014 r. stanowiły 47,0% ogółu dochodów budżetów JST. Dalsze 28,1% stanowiła subwencja ogólna, a 24,9% - dotacje. Plan dochodów jednostek samorządu terytorialnego w 2014 r. został wykonany w 98,1%.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca dochody budżetów JST w województwie lubuskim w 2014 r. wyniosły 4769 zł (o 2,9% więcej niż w 2013 r. i o 15,3% więcej w porównaniu z 2010 r.). Rosnące w ostatnich latach dochody własne i subwencja ogólna osiągnęły w 2014 r. poziom odpowiednio 2243 zł i 1341 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Z kolei dotacje zmniejszyły się nieco w porównaniu z poprzednim rokiem osiągając wartość 1186 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

W 2014 r. **wydatki budżetów JST** wyniosły 4862,7 mln zł, tj. wzrosły w stosunku do poprzedniego roku o 5,3% (po wzroście w 2013 r. o 7,1%), przy czym dynamicznemu wzrostowi wydatków majątkowych, w tym, inwestycyjnych towarzyszył niewielki wzrost wydatków bieżących. Wydatki JST w przeliczeniu na 1 mieszkańca wzrosły w skali roku o 5,5% do poziomu 4764 zł, były jednak zbliżone do zrealizowanych w 2010 r. (4725 zł).

W 2014 r. wydatki majątkowe stanowiły średnio 18,1% ogółu wydatków lubuskich JST. W wartościach bezwzględnych wydatki majątkowe JST łącznie wyniosły 879,0 mln zł, w tym większość - 99,0% stanowiły wydatki inwestycyjne. Największy udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem notuje się w budżecie województwa, na poziomie 42,8% (wobec 31,4% w 2013 r.). W wartościach bezwzględnych było to blisko 224,9 mln zł, tj. o 23,7% więcej niż w 2013 r. Udział wydatków inwestycyjnych w ogóle wydatków gmin kształtował się na poziomie od 16,0% w gminach miejskich, do 17,0% w gminach miejsko-wiejskich i 17,2% w gminach wiejskich. We wszystkich typach gmin zanotowano wzrost wydatków inwestycyjnych w skali roku. W przeliczeniu na 1 mieszkańca najwyższe wydatki inwestycyjne zrealizowały gminy (średnio 564 zł), z tego gminy miejsko-wiejskie 571 zł, gminy wiejskie 586 zł, a gminy miejskie – 511 zł. Na podobnym poziomie ukształtowały się wydatki

inwestycyjne miast na prawach powiatu w przeliczeniu na 1 mieszkańca (495 zł). Zdecydowanie niższe były natomiast wydatki inwestycyjne budżetu województwa (220 zł na 1 mieszkańca) oraz budżetów powiatów (110 zł).

W 2014 r. wydatki na obsługę długu publicznego (bez wypłat z tytułu gwarancji i poręczeń) jednostek samorządu terytorialnego wyniosły 62,2 mln zł. Wydatki te od dwóch lat maleją, jednak w relacji do 2010 r. wzrosły o 7,4%. Wydatki gmin na obsługę długu publicznego stanowiły 51,1% ogółu wydatków na obsługę długu JTS. W wartościach bezwzględnych wydatki gmin na obsługę długu publicznego wyniosły 31,8 mln zł, tj. o 21,9% mniej niż w poprzednim roku, jednak były o 23,7% wyższe niż w 2010 r. Wydatki miast na prawach powiatu na obsługę długu w kwocie 12,4 mln zł stanowiły 20,0% ogółu wydatków JTS na obsługę długu i były o 18,9% mniejsze niż w poprzednim roku. Powiaty poniosły wydatki na obsługę długu w kwocie 10,1 mln zł (tj. 16,3% ogółu wydatków JST na obsługę długu) co oznaczało spadek o 15,8% w relacji do 2013 r., natomiast w odniesieniu do 2010 r. wydatki te nie uległy znacznej zmianie. Wydatki województw z tytułu obsługi długu publicznego wyniosły 7,8 mln zł, co stanowiło 12,6% ogółu wydatków JST na obsługę długu i były o 2,1% wyższe niż w 2010 r.

Zobowiązania ogółem JST w 2014 r. wyniosły 1731,1 mln zł, tj. o 1,1% więcej niż w 2010 r. Wzrost zobowiązań w porównaniu z 2010 r. wystąpił w gminach – łącznie do 898,9 mln zł (tj. o 5,6%) oraz w miastach na prawach powiatu – do 398,1 mln zł (o 1,0%). Zmniejszyły się natomiast zobowiązania powiatów (o 11,0% do 261,2 mln zł) oraz województwa (o 0,3% do 172,9 mln zł).

Wykorzystanie funduszy europejskich w ramach RPO 2007-2013

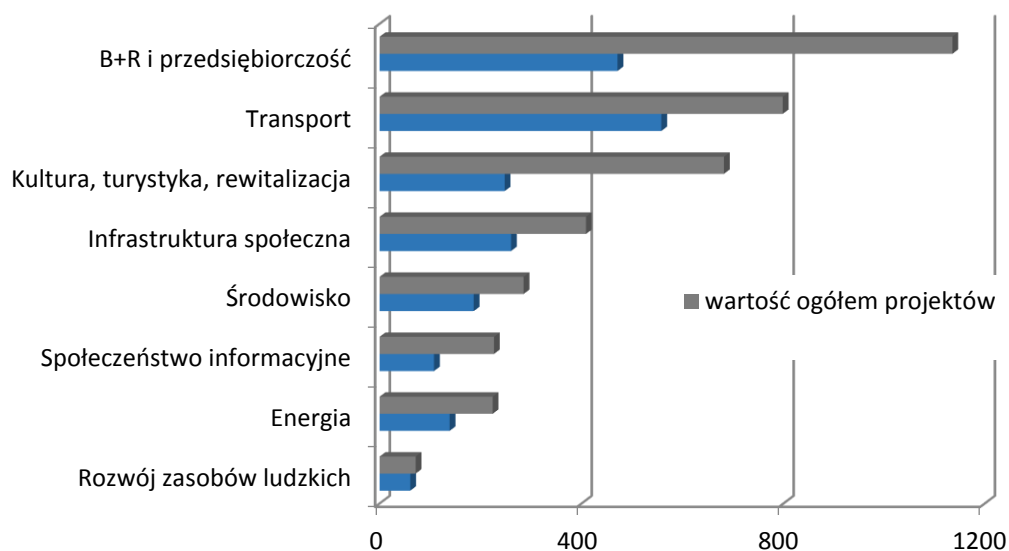
Na koniec 2015 r. wartość ogółem podpisanych umów i aneksów w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 wyniosła ponad 3,8 mld zł² (co w przeliczeniu na mieszkańca³ daje kwotę 3 764,36 zł natomiast wartość dofinansowania UE: blisko 2 mld zł (1 994,95 zł w przeliczeniu na mieszkańca województwa). Największe dofinansowanie w ramach LRPO uzyskały projekty z obszaru transportu, badań i rozwoju, ochrony środowiska i infrastruktury społecznej. Dzięki realizacji tych projektów usprawniono transport kolejowy (m.in. poprzez modernizację linii kolejowych, zakup taboru kolejowego), transport drogowy (m.in. poprzez budowę obwodnic, budowę, przebudowę i rozbudowę dróg wojewódzkich i powiatowych), transport miejski (w Gorzowie, Zielonej Górze oraz Żarach i Żaganiu) oraz transport lotniczy (poprzez inwestycje związane z funkcjonowaniem portu lotniczego w Babimoście). Województwo lubuskie dąży do zwiększenia konkurencyjności na rynku krajowym i zagranicznym. Jej warunkiem jest innowacyjność - dlatego w regionie realizowane są inwestycje mające wspierać rozwój działalności B+R. W obszarze badań i rozwoju w ostatnich latach z funduszy UE dofinansowane zostały duże i ważne z perspektywy dalszego rozwoju regionu projekty związane m.in. lubuskimi z parkami naukowo-technologicznymi i ośrodkami b+r. Inwestycje służące ochronie środowiska to trzeci w kolejności obszar, w którym wystąpiła największa wartość dofinansowania LRPO. Projekty realizowane w tym obszarze dotyczą przede wszystkim skanalizowania i zwodociągowania gmin i miejscowości, gospodarki ściekowej i wodno-ściekowej oraz zabezpieczenia przeciwpowodziowego.

² Źródło danych: KSI SIMIK 2007-13.

³ Źródło danych dot. liczby ludności: Bank Danych Lokalnych GUS, Ludność stan ogółem rok 2015

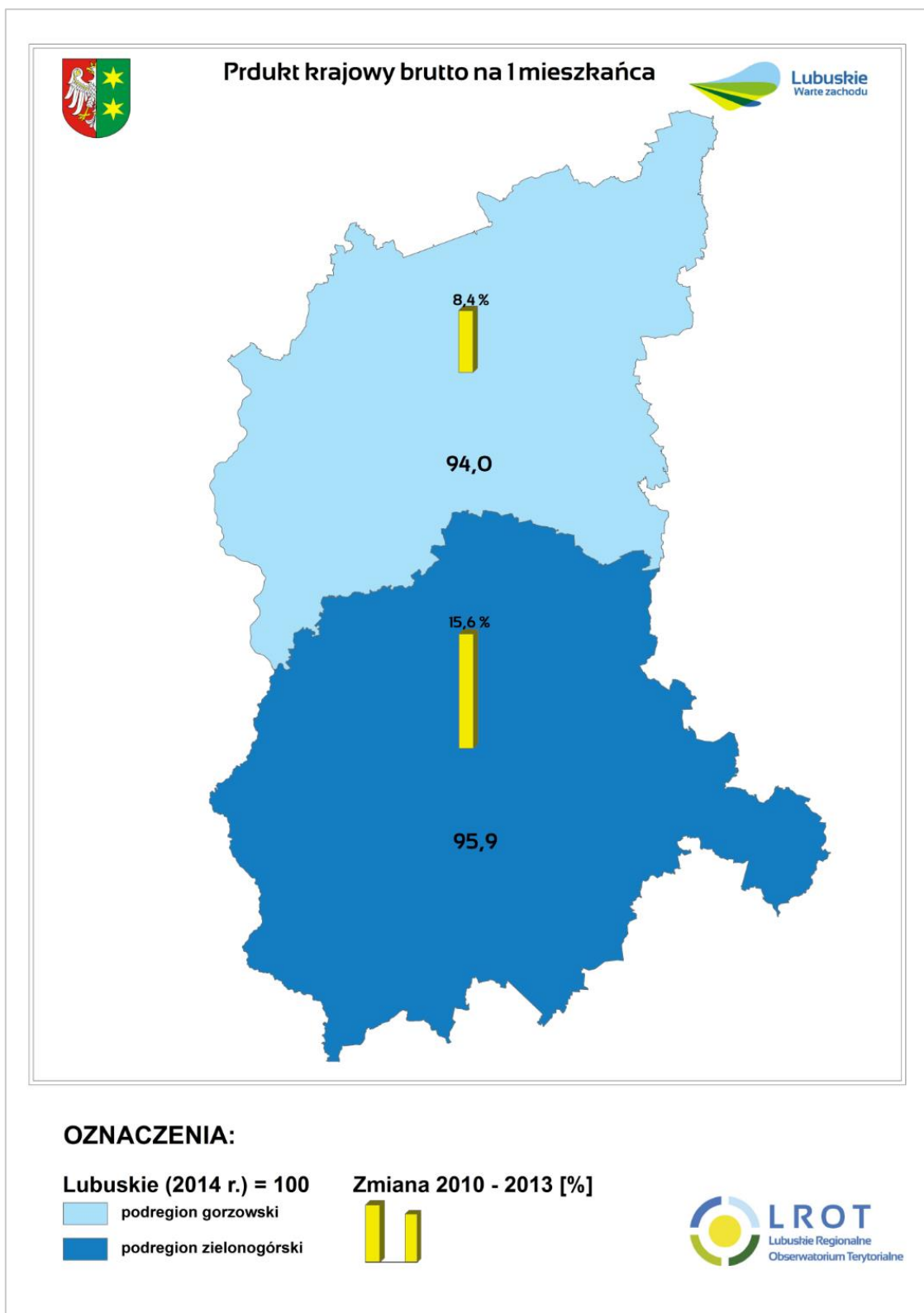
Wykres 1.

Wartość alokacji wg obszarów tematycznych wdrażanych w ramach LRPO 2007-2013 w mln zł (stan na dzień 31.12.2015 r.)

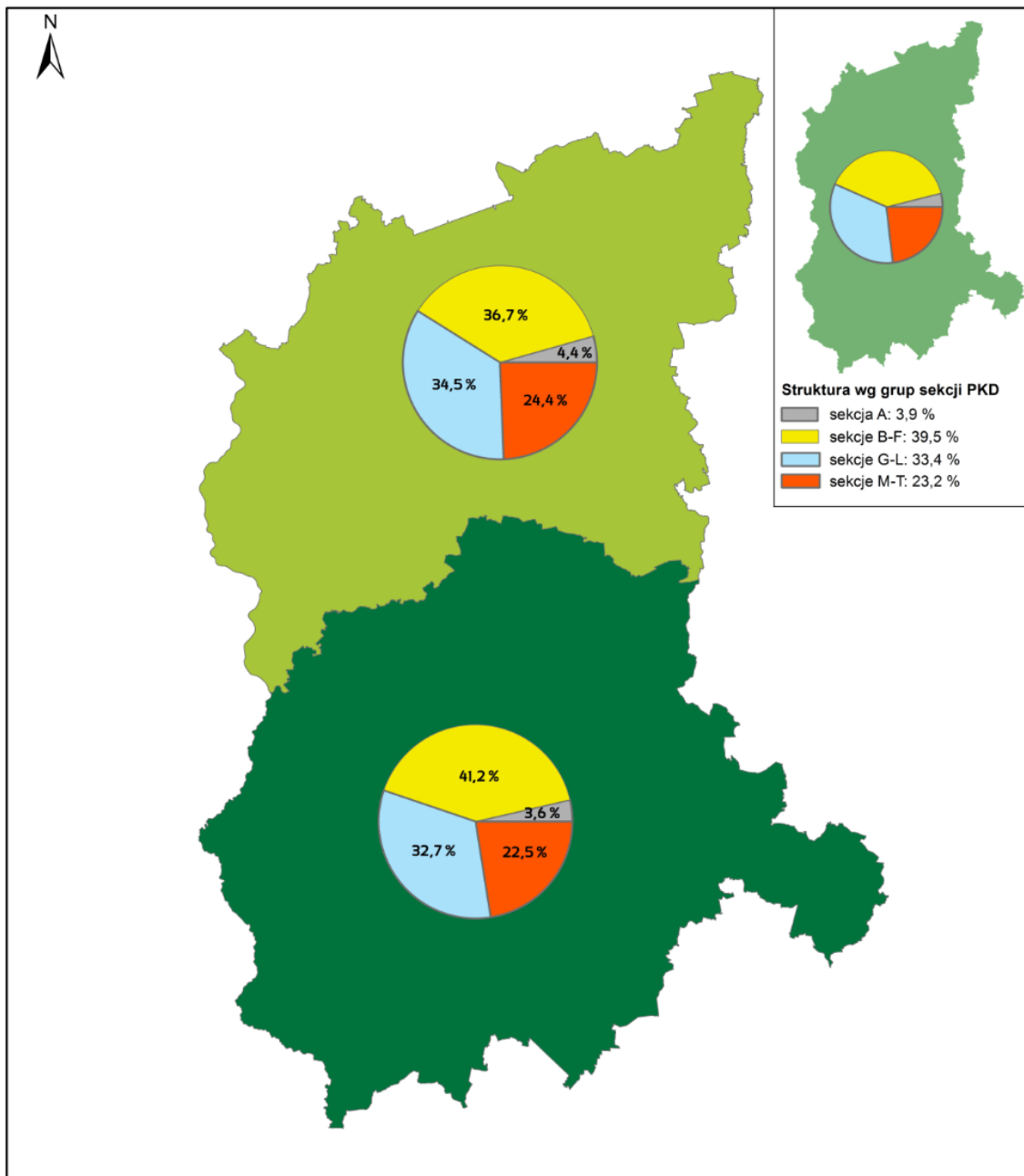
Źródło: Opracowanie własne LROT na podstawie danych otrzymanych z Departamentu Programów Regionalnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego.

Aneks – Kartodiagramy

Wartość dodana brutto na 1 pracującego 2013 r.

Legenda

Podregiony

- gorzowski
- zielonogórski

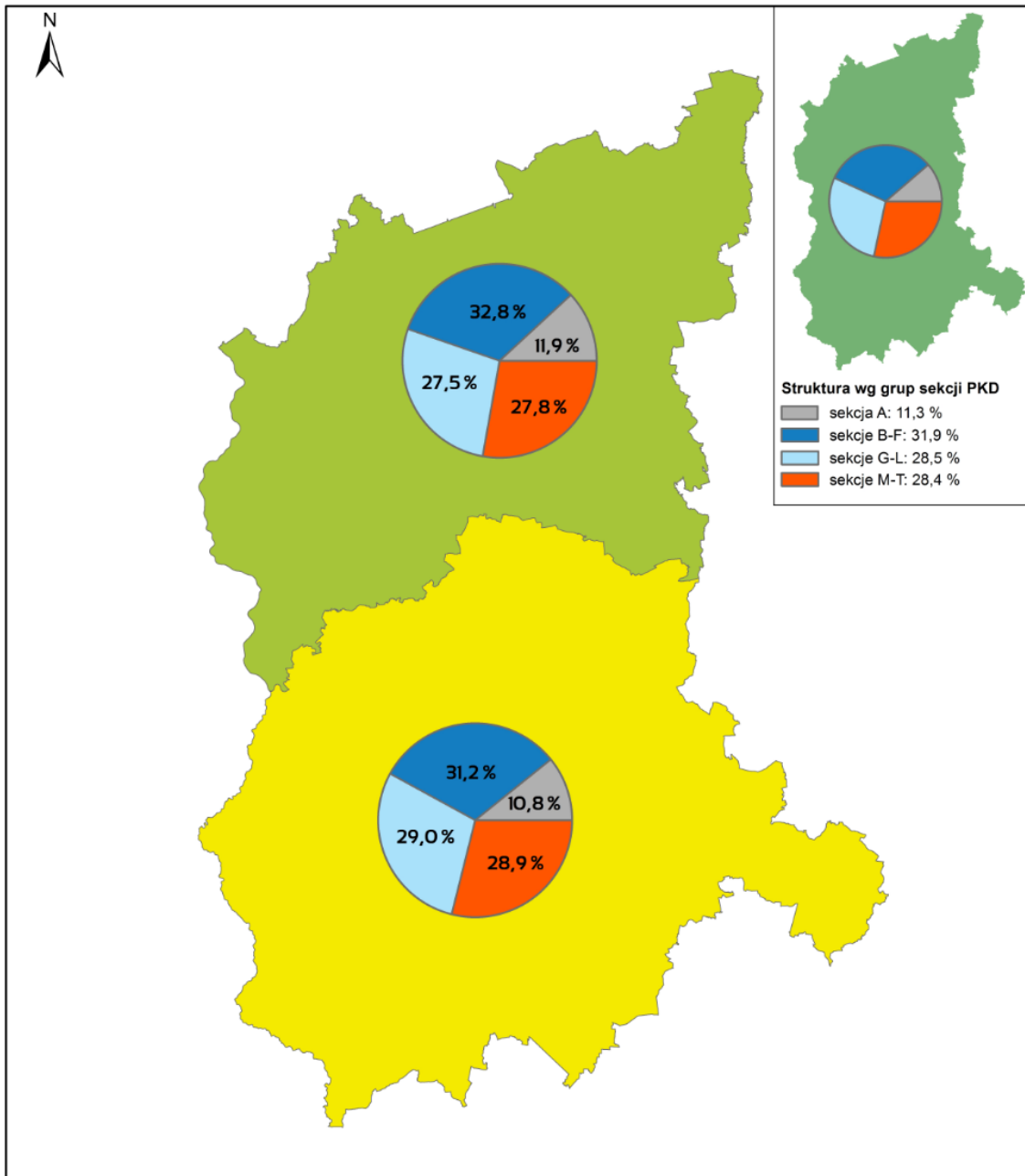
Struktura wg grup sekcji PKD

- sekcja A
- sekcje B, C, D, E, F
- sekcje G, H, I, J, K, L
- sekcje M, N, O, P, Q, R, S, T

Struktura pracujących 2014 r.

Legenda

Podregiony

- gorzowski
- zielonogórski

Struktura wg grup sekcji PKD

- sekcja A
- sekcje B, C, D, E, F
- sekcje G, H, I, J, K, L
- sekcje M, N, O, P, Q, R, S, T

